

VAISIŲ IR UOGŲ RINKA 2007–2009 METAIS

Laura PETRAUSKAITĖ

LAEI Produktų rinkotyros skyriaus ekonomistė, laura@laei.lt

Straipsnyje nagrinėjama Lietuvoje išauginamų vaisių ir uogų pasiūla bei paklausa, nuo jų priklausanti kaina ir kiti šio sektoriaus pokyčius lemiantys veiksniai.

Lietuvos sodininkystės ir uogininkystės sektoriaus veiklos rezultatai labai nepastovūs. Išauginamas derlius priklauso ne tik nuo žmogiškojo faktoriaus, bet ir nuo gamtos sąlygų. Todėl vienu metu ekonominiai rodikliai gali ženkliai skirtis nuo kitų. 2009 metai kainų požiūriu buvo palankesni vaisių ir uogų vartotojams nei jų augintojams.

Raktažodžiai: vaisiai, uogos, supirkimas, pardavimas, kaina, užsienio prekyba.

Įvadas

Vaisių ir uogų poreikis Lietuvoje kasmet didėja. Tačiau mūsų šalyje šis sektorius nėra pakankamai išvystytas. Produkcijos vidaus rinkai užauginama nepakankamai net ir pačiais palankiaisiais metais.

Tyrimo tikslas – nustatyti vaisių ir uogų rinkos kaitos tendencijas, jas lemiančius veiksnius ir perspektyvas Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai – išanalizuoti vaisių ir uogų pasiūlos, vartojimo, kainų bei užsienio prekybos pokyčius; apžvelgti vaisių ir uogų rinkos kaitai įtakos turinčias priežastis; įvertinti sektoriaus artimiausią ateitį Lietuvoje.

Tyrimo objektas – vaisių ir uogų rinka Lietuvoje.

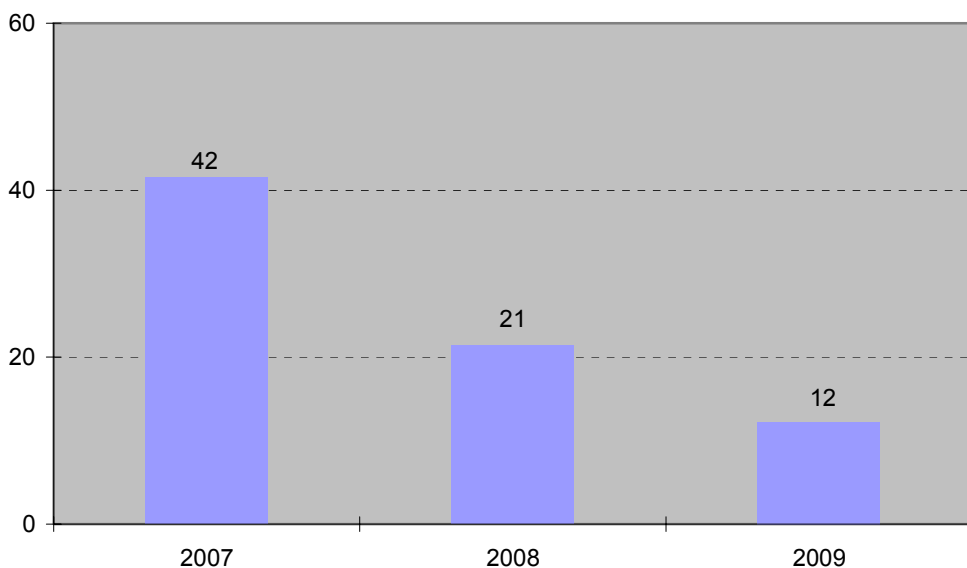
Siekiant iširti Lietuvoje išauginamų vaisių ir uogų rinką, buvo naudoti Statistikos departamento prie LRV, Žemės ūkio ministerijos, Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinės sistemos duomenys, Latvijos statistikos departamento duomenys. Tyrimas atliktas, naudojant statistinių duomenų analizės, ekspertinio vertinimo ir grafinio vaizdavimo metodus.

Tyrimo rezultatai

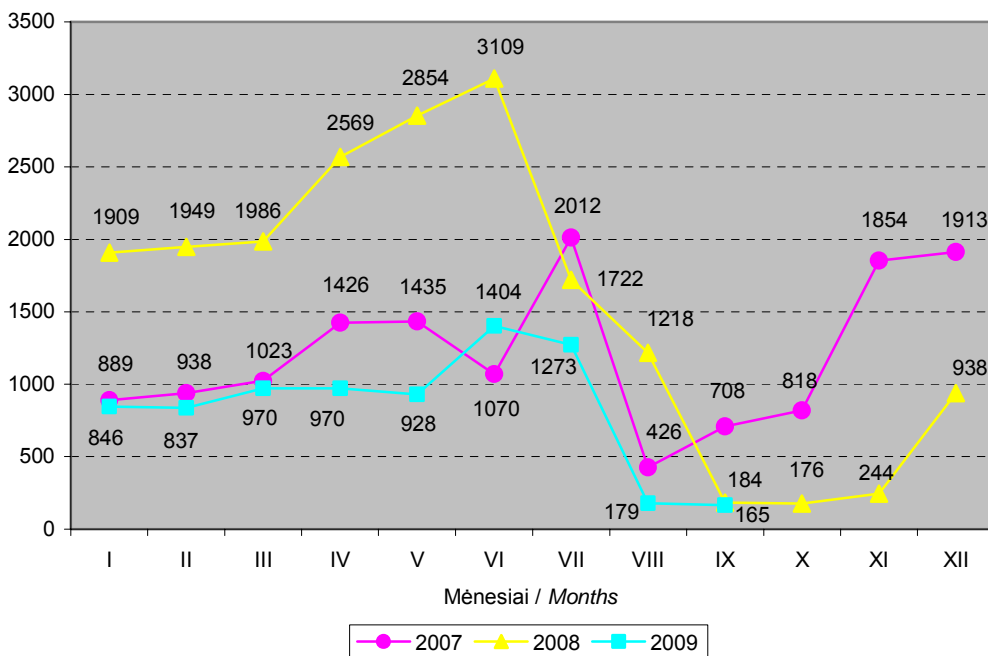
Vidaus rinka. 2009 metais per tris pirmuosius ketvirčius Lietuvoje supirkta kur kas mažiau vaisių ir uogų nei atitinkamu laikotarpiu prieš metus. Kaulavaisių supirkta apie 4,5 karto daugiau. Ypač išaugo vyšnių supirkimas. Jų supirkta 16,8 t, o prieš metus – vos 0,2 t. Tačiau uogų ir sėklavaisių šiomet supirkta atitinkamai 4,4 proc. ir 43 proc. mažiau nei pernai.

Didžiausią vaisių ir uogų derliaus dalį (apie 85 proc.) Lietuvoje sudaro obuoliai. Per I–III 2009 metų ketvirčius, palyginti su atitinkamu 2008-ųjų laikotarpiu, jų supirkta 43 proc. mažiau (1 pav.). Tai nulėmė 2,3 karto sumažėjęs obuolių, skirtų perdirbti, supirkimas. Tuo tarpu obuolių šviežiam vartojimui supirkta 1,79 karto daugiau nei pernai atitinkamu laikotarpiu.

Lietuvos prekybos ir perdirbimo įmonėms sumažinus supirkimo apimtį, obuolių kaina 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais, palyginti su atitinkamu 2008-ųjų laikotarpiu, taip pat sumažėjo (2 pav.). Obuoliai 2,3 karto pigesni.

1 pav. Obuolių supirkimas Lietuvoje 2007–2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais, tūkst. t [5]
 Figure 1. Purchase of apples in Lithuania in January–September 2007–2009, thou t

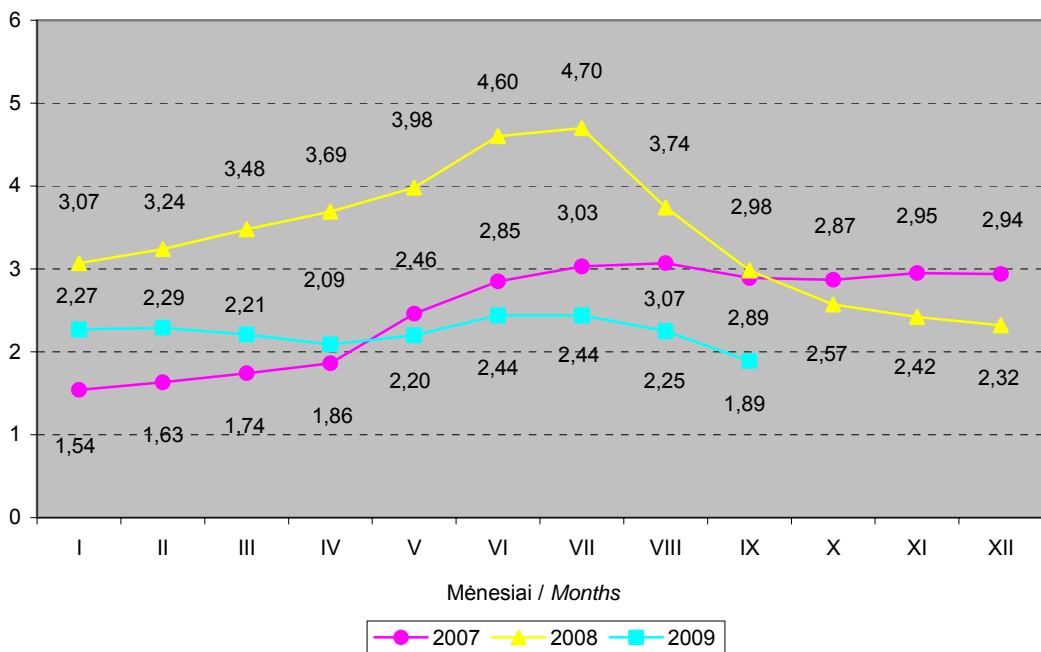

2 pav. Obuolių supirkimo kaina Lietuvoje 2007–2009 metais, Lt/t [5]
 Figure 2. Purchase price of apples in Lithuania in 2007–2009, Lt/t

Desertinių obuolių supirkimo kaina taip pat mažesnė nei prieš metus. Remiantis Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinės sistemos informacija, 2009 metų rudenį desertiniai obuoliai buvo superkami vidutiniškai po 820 Lt/t, t. y. apie 10 proc. pigiau nei 2008-aisiais tuo pačiu laikotarpiu.

2009 metais iki rugsėjo mėnesio Lietuvoje supirkta 51,6 t braškių, maždaug 21 proc. daugiau nei prieš metus. Tai lėmė, kad braškės 2009 metų I–III ketvirčiais Lietuvoje buvo superkamos po 7,14 Lt/kg, apie 30 proc. didesne kaina nei atitinkamu laikotarpiu 2008-aisiais.

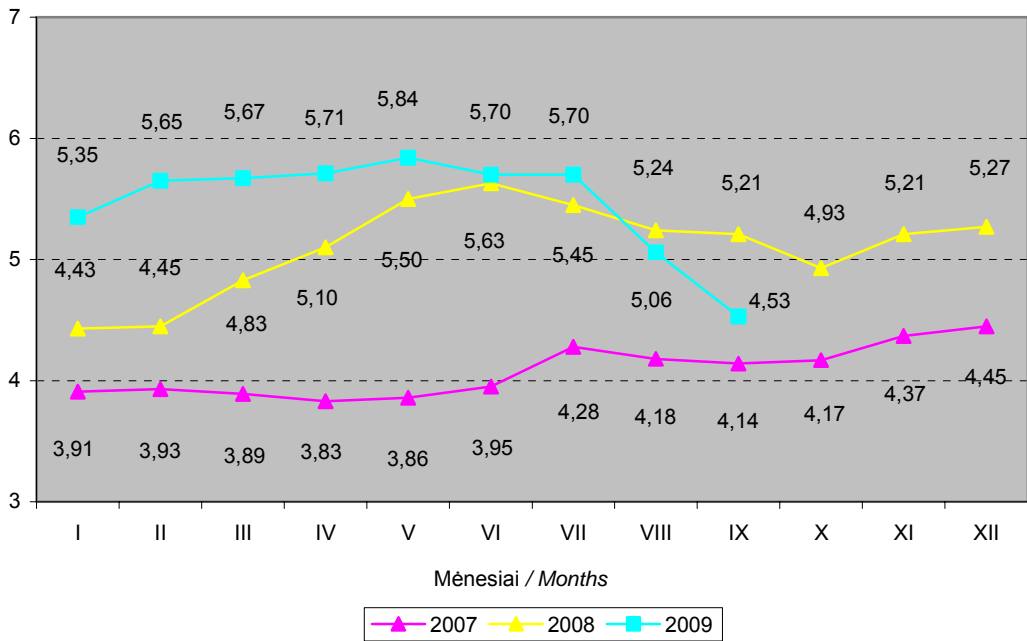
Statistikos departamento duomenimis, vidutinė mažmeninė II klasės obuolių kaina Lietuvoje 2009 metų I–III ketvirčiais buvo net apie 40 proc. mažesnė nei atitinkamu 2008-ųjų laikotarpiu (3 pav.), o palyginti su 2007-ųjų sausio–rugsėjo mėnesiais, II klasės obuoliai kainavo maždaug 5 proc. pigiau.

3 pav. Obuolių vidutinė mažmeninė kaina Lietuvoje 2007–2009 metais, Lt/kg [3]

Figure 3. Average retail price of apples in Lithuania in 2007–2009, Lt/kg

2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais kriaušės Lietuvos mažmeninėje rinkoje buvo brangiausios per visą tiriamąjį laikotarpį. Vidutinė mažmeninė kriaušių kaina buvo 7,4 proc. didesnė nei tuo pačiu 2008-ųjų laikotarpiu. Palyginti su 2007-ųjų atitinkamu laikotarpiu, jos kainavo beveik 37 proc. brangiau (4 pav.). Šių vaisių kaina pradėjo pastebimai mažėti tik III ketvirtį. Tik tada ji 4 proc. nusileido praėjusių metų atitinkamo laikotarpio kainai, tačiau vis dar 21 proc. viršijo tuo pačiu metu 2007-aisiais buvusią kainą.

4 pav. Kriaušių vidutinė mažmeninė kaina Lietuvoje 2007–2009 metais, Lt/kg [3]
 Figure 4. Average retail price of pears in Lithuania in 2007–2009, Lt/kg

Statistikos departamento duomenimis, importuotų vaisių kainos Lietuvos mažmeninės prekybos centruose 2009 sausio–rugsėjo mėnesiais keitėsi nevienodai. Bananai nuo sausio iki balandžio pabrango beveik 18 proc. – iki 5,36 Lt/kg. Bet vėliau jų kaina ėmė mažėti, kol galiausiai III ketvirčio pabaigoje, palyginti su sausio mėnesiu, šie vaisiai buvo atpigę apie 6 proc. Apelsinų mažmeninė kaina mažėja (būta nedidelių svyravimų) jau nuo 2008-ųjų vidurio. Per 2009 metų I–III ketvirčius jie atpigo beveik 8 proc. – iki 3,53 Lt/kg. Tuo tarpu žaliųjų vynuogių kaina labai nepastovi. Ji sparčiai mažėjo sausio–gegužės mėnesiais – apie 35 proc. Tačiau birželį–liepą, palyginti su geguže, šios uogos jau buvo pabrangusios 40 proc. Galiausiai iki 2009 metų III ketvirčio pabaigos žaliosios vynuogės vėl atpigo iki 5,78 Lt/kg. Tai buvo beveik 54 proc. mažesnė kaina nei sausį.

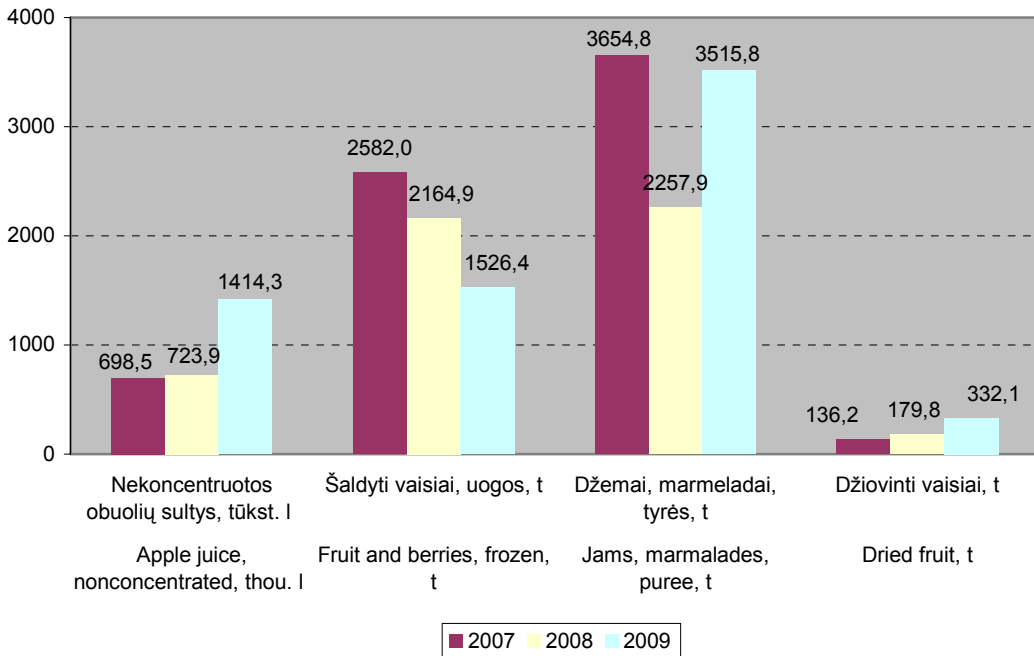
Atskirose ES šalių sostinėse vaisių mažmeninės kainos smarkiai skiriasi. 2009 metų rugsėjo mėnesį mažiausia mažmeninė ‘Golden’ veislės obuolių kaina buvo Lietuvos sostinėje, o didžiausia – Švedijos. Bananų mažiausia mažmeninė kaina buvo Varšuvoje, didžiausia – Stokholme. Vilniuje šie vaisiai kainavo brangiau nei daugelyje kitų ES sostinių. Vilniuje bananai buvo brangesni nei kaimyninėse valstybėse, palyginti su Ryga – 17,6 proc., su Varšuva – 53,4 proc. Apelsinai šalies sostinėje buvo vieni pigesnių ES, tačiau kainavo brangiau nei Taline (10,1 proc.) ar Varšuvoje (12,9 proc.) (1 lentelė).

Obuolių, bananų ir apelsinų mažmeninės kainos kai kurių Europos valstybių sostinėse
2009 metų rugsėjo mėnesį, Lt/kg [1; 4]

Retail prices of apples, bananas and oranges in the capital cities of selected European countries
in September 2009, Lt/kg

Vaisiai Fruit	Helsinkis	Berlynas	Amsterdamas	Varšuva	Stokholmas	Budapeštas	Praha	Talinas	Bratislava	Vilnius	Ryga	Vilnius 2009/2008, %
Obuoliai 'Golden' Apples	7,73	6,87	5,57	5,02	4,39	3,7	3,67	3,51	3,42	2,95	2,77*	-42
Bananai Bananas	5,79	4,11	5,84	2,7	7,79	3,41	3,4	3,92	3,09	4,99	3,1	0
Apelsinai Oranges	5,37	7,79	3,87	3,78	6,43	4,33	3,92	3,63	4,25	4,04	3,88	-5

* 'Jonagold'.

5 pav. Kai kurių vaisių ir uogų produktų gamyba Lietuvoje 2007–2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais [2]
Figure 5. Production of selected fruit and berry products in Lithuania in January–September 2007–2009

Vaisių ir uogų gaminiai. 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais, palyginti su 2008-ųjų tuo pačiu laikotarpiu, vaisių ir uogų gaminių gamyba kito nevienodai. Vaisių ir uogų užšaldyta 29 proc. mažiau, obuolių sulčių išspausta 95 proc. daugiau, džiovintų vaisių gamyba išaugo 85 proc., džemų, marmeladų, tyrių – 56 proc. (5 pav.).

2009 metų I–III ketvirčiais Lietuvos gamintojai, palyginti su 2008-ųjų tuo pačiu laikotarpiu, pardavė 4,7 karto daugiau obuolių sulčių, 85 proc. – džiovintų vaisių ir 50 proc. – vaisių ir uogų džemų, marmeladų, tyrių. Užšaldytų vaisių ir uogų pardavimas, palyginti su atitinkamu 2008-ųjų laikotarpiu, 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais sumažėjo 11 proc.

Vidutinė obuolių sulčių ir šaldytų vaisių, uogų pardavimo kaina išaugo atitinkamai 1 ir 38 proc. O džemų, marmeladų ir tyrių gaminių bei džiovintų vaisių kaina sumažėjo atitinkamai 38 ir 20 proc.

Obuolių sulčių, šaldytų vaisių ir uogų gamintojai orientuojasi į užsienio rinkas, taigi 2009 metų I pusmetį didžioji pardavimo pajamų dalis (atitinkamai 80 ir 60 proc.) gauta už eksportuotą produkciją (2 lentelė). Tik už džemus, marmeladus, tyres ir džiovintus vaisius didesnė pajamų dalis gauta, pardavus juos vidaus rinkoje (2 lentelė).

2 lentelė / Table 2

Kai kurių vaisių ir uogų gaminių pardavimas* 2008 ir 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais [2]
Sales of fruit and berry products in January–September 2008 and 2009*

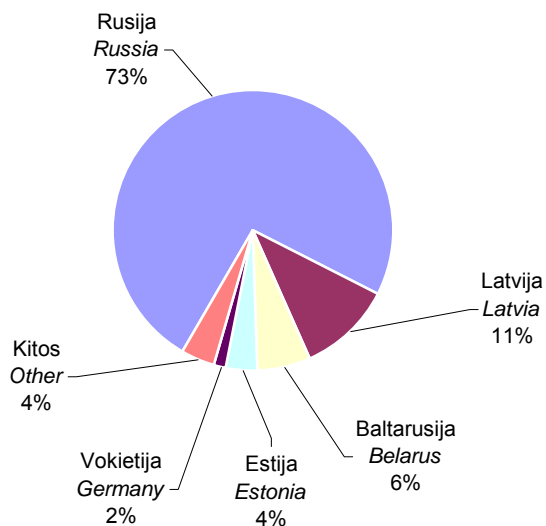
Gaminiai Products	Parduota, tūkst. Lt Sales, thou Lt				Eksporto pajamų dalis, proc. Income share of ex- ported products, %	
	iš viso total		Lietuvoje in Lithuania			
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Nekoncentruotos obuolių sultys <i>Apple juice, no concentrated</i>	1351	8765	1197	1936	11	78
Šaldyti vaisiai, uogos <i>Fruit and berries, frozen</i>	17563	15666	2465	2866	86	82
Džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos / <i>Jams, marmala- des, jellies, puree and pastes</i>	9496	8865	8726	7286	8	18
Džiovinti vaisiai / <i>Dried fruit</i>	1611	2377	1413	1267	12	47

* Veikusiomis kainomis be PVM ir akcizų / *At current prices, VAT and excise duty excluded.*

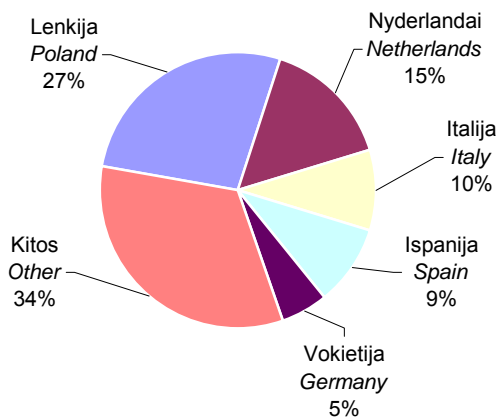
Užsienio prekyba. 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais vaisių ir uogų užsienio prekybos balansas buvo neigiamas. Deficitas siekė 138,3 mln. Lt. Tačiau tai buvo geresni rezultatai nei atitinkamu laikotarpiu 2008-aisiais, kai vaisių ir uogų užsienio prekybos deficitas buvo net 201,5 mln. Lt.

Per 2009 metų I–III ketvirčius iš šalies eksportuota 171,4 tūkst. t vaisių ir uogų už 488,2 mln. Lt, o importuota 247 tūkst. t už 626,5 mln. Lt. Palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų laikotarpiu, išvežimas ir įvežimas atitinkamai sumažėjo natūriniu išraiška 28 proc. ir 19,2 proc., o vertine – 30,6 proc. ir 30,7 proc.

2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais Lietuva vaisių ir uogų eksportavo į 35 pasaulio šalis, iš kurių 19 – ES narės. Į ES valstybes išvežta apie 19 proc. (32,5 tūkst. t) vaisių ir uogų. Daugiausia jų išgabenta į Rusiją, Latviją ir Baltarusiją (6 pav.).

6 pav. Vaisių ir uogų eksportas 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais [6]
 Figure 6. Export of fruit and berries in January–September 2009

7 pav. Vaisių ir uogų importas 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais [6]
 Figure 7. Import of fruit and berries in January–September 2009

2009 metų I–III ketvirčiais Lietuva vaisius ir uogas įsivežė iš 54 pasaulio šalių, iš kurių 23 – ES narės. Lietuva daugiausia vaisių ir uogų importavo iš ES šalių – 80,5 proc. viso importo. Šiais metais svarbi vaisių eksportuotoja buvo Lenkija (27 proc. importo) (7 pav.). Pagal vertę didžioji vaisių ir uogų dalis įvežta iš Nyderlandų – 25,5 proc.

Prognozės. Pradėjus supirkti naująjį derlių, superkamų uogų ir vaisių kiekis didėja, ir 2009 metų IV ketvirtį jis turėtų sudaryti apie 30–40 proc. viso metinio kiekio. Prognozuojama, kad obuolių supirkimo ir mažmeninė kainos 2009 metų IV ketvirtį neviršys 2008-ųjų lygio. Kriaušių mažmeninė kaina spalio–gruodžio mėnesiais gali pasiekti 2007 metų lygį.

Išvados

Antroje metų pusėje pradėjus supirkti naujų derlių, perkamas uogų ir vaisių kiekis žymiai išaugo. Tačiau sausio–rugsėjo mėnesiais vis tiek supirkta mažiau nei atitinkamu laikotarpiu 2008 metais. Lietuvos prekybos ir perdirbimo įmonėms sumažinus supirkimo apimtį, obuolių supirkimo kaina buvo 2,3 karto mažesnė nei prieš metus, o desertiniai obuoliai supirkti apie 10 proc. pigiau. Tai turėjo įtakos ir mažmeninei obuolių kainai, kuri, palyginti su atitinkamu 2008-ųjų laikotarpiu, mažesnė 40 proc. Tačiau kriaušių mažmeninė kaina išsilaikė gana aukšta. Jos kainavo 7,4 proc. daugiau nei prieš metus. Lietuvoje gaminamų vaisių ir uogų gaminių gamyba bei pardavimas 2009 metų I–III ketvirčiais šiek tiek padidėjo. Taip pat išaugo įvežamų vaisių ir uogų kiekiai.

Literatūra

1. *Daržėnu un augļu vidējās cenas Rīgas pilsētas lielveikalos, 2009 gada* [interaktyvus]. Rīga: Lauksaimniecības tirgus veicināšanas centrs, 2009 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltv.lv>>.
2. *Gaminių gamyba*. Statistikos departamento prie LRV išankstiniai duomenys.
3. *Kai kurių maisto produktų vidutinės mažmeninės kainos 2007–2009 metais*. Statistikos departamento prie LRV duomenys.
4. *Maisto produktų mažmeninės kainos kai kurių ES šalių sostinėse 2008-09-04–2009-09-01* [interaktyvus]. Vilnius: Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema, 2009 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/ris>>.
5. *Vaisių ir uogų supirkimas*. Statistikos departamento prie LRV duomenys.
6. *ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė*.

FRUIT AND BERRY MARKET IN 2007–2009

Summary

The article deals with the supply and demand for fruit and berries grown in Lithuania as well as with on them depending prices and other factors that condition changes in this sector.

The economic results of Lithuanian fruit and berry sector are very unstable. The harvest depends not only on a human factor but also on natural conditions. For this reason individual-year economic indicators can differ significantly. In point of prices, the year 2009 was more favourable for the consumers of fruit and berries than for the growers. In the second half of the year, when the purchase of new harvest started, the purchased amounts increased significantly. But the amounts purchased in January–September still were lesser than that in the corresponding period of 2008. After Lithuanian trade and processing enterprises declined the purchase amounts, the price of apples fall down 2.3 times in comparison with the previous year and that of dessert apples was lower by 10%. This fact had influence on the retail price of apples, which was by 40% lower than in the corresponding period of 2008. Meanwhile, the retail price of pears was still rather high. Over the observed period it was by 7.4% higher than in the previous year. The production and sales of Lithuanian fruit and berry products in the I–III quarters of 2009 slightly increased. Also the imported amounts of fruit and berries were larger.

Keywords: fruit, berries, purchase, sale, price, foreign trade.